

netop deres særlige Interesse som Illustrationer til Udviklingen. En saadan »Ramme« om Aktstykkerne kunde have lettet Tilgangen af deres Indhold mere end en almindelig Oversigt over den kirkehistoriske Udvikling, som i og for sig turde være overflødig i en Udgave som denne. Eksempelvis gengives Haderslevartiklerne af 1528 midt i den historiske Indledning, uden at det rigtig kommer frem, hvilken Interesse der knytter sig netop til dem som Vidnesbyrd om Lutherdommen i Danmark. Trods denne Mangel maa Bogen dog siges at have afhjulpet et Savn ved at gøre den nuværende Folkekirkes Grundlag mere tilgængeligt for den almindelige Læseverden.

Til Slut skal endnu nævnes det store Festskrift, som Præsteforeningen har udsendt, »*Luthers Arv og Danmarks Kirke*«. En Bestemmelse af dette falder udenfor denne Afhandlings Rammer, da det ikke i sit Anlæg er et »historisk« Værk, men udelukkende tager Sigte paa at lade Nutidens Kirke besinde sig paa Arven fra Fortiden. Et enkelt af Bidragene fortjener dog at fremhæves her: Provst, Dr. theol. S. A. Beckers Afsnit om »*Hovedskikkelser og Hovedpunkter i den danske Reformations Historie*«. Kort og klart giver han det væsentlige i Udviklingen, men dog saaledes, at han ikke bare prøver at vise Gangen i det, der skete, men ogsaa Berettigelsen deraf, særlig i Slutningskapitlet: »Kunde Kirkebruddet være undgaaet?« Til Festskriftet hører en Fortællelse over danske Biskopper siden Reformationen, stiftvis opført.

En ikke ringe Høst er saaledes bragt i Lade i Mindeaaet 1936. Er der vel ikke i større Grad Tale om nye Landvindinger, saa har Aaret dog øget Mulighederne for at leve sig ind i de bevægede Reformationsaars Historie. Men endnu er Bogen om den danske Reformations Historie ikke skrevet.

Johs. Lomholt-Thomsen.

Oversigt over topografisk litteratur 1936.

Det store kirkeværk *Danmarks Kirker*, som nationalmuseet udgiver, er blevet fortsat med Sorø amt, der skrives af Poul Nør-lund og Victor Hermansen. 1. halvbind omfatter to så interessante kirkebygninger som Sorø kirke og Sct. Bendts kirke i Ringsted, interessante både ved deres bygningshistorie, deres grave og deres rige inventar. Der foreligger en del monografier om begge kirker, men her findes stoffet samlet og behandlet under en synsvinkel, og mange nye iagttagelser er tilføjet. Den vejledning, der indleder det nye bind, er bl. a. et fortrinligt kursus i den arkitekturhistorie, som vore kirker byder på. Hovedplanen fra det

tidligere udgivne bind om kirkerne i Præstø amt er naturligvis bibeholdt heri, og værdien af de indgående beskrivelser behøver ikke yderligere at understreges. Gennemgangen af Sorø kirkes bygning er udarbejdet af nationalmuseets direktør, dr. M. Mackeprang.

Vilh. Lorenzen: Lambert v. Haven, Christian V's Generalbygmester (Medd. fra Foreningen til gl. Bygningers Bevarelse). Arkitekturhistorikere har i de senere år advaret mod kritikløst at henføre de offentlige bygninger til de kongelige bygmestres personer, samtidig med at flere af forfatterne har leveret bevis for, hvilke bygninger der med sikkerhed kan tilskrives disse embedsmænd under enevælden. Til Christian V's generalbygmester har Vilh. Lorenzen nu med sikkerhed henført Griffenfeldts gravkapel ved Helligåndskirken samt Vor Frelzers Kirke (dog uden spiret), hvorimod han stiller sig tvivlende over for v. Havens andel i Reformert kirke i København og Trinitatis kirke i Fredericia. Det er rimeligt, at v. Haven har været med til at approbere disse såvelsom Christkirken i Rendsborg, men dermed ophører hans andel i deres tilblivelse. Af slotsarkitektur tilskriver forfatteren generalbygmesteren audienssalen og galleriet på Frederiksborg samt nogle mindre arbejder på Københavns slot og på Jægersborg, medens han anfører, at v. Haven fik en plan til et nyt kongeslot på det gamles plads kasseret. På Charlottenborg kan havefløjen muligvis skyldes ham, derimod er det givet, at han opførte Nørreport og sandsynligvis Kronværksporten på Kronborg.

Peter Linde: Christianshavn. 3. (Erhvervsforlaget). De udkomne tre hefter med beskrivelse af de fund, der er gjort i bygningerne i de nedrevne kvarterer på Christianshavn er fornøjelige og meddeler læserne noget af den samme glæde, som har behersket forfatteren. Som et lille eksempel skal anføres fundet af det kønne hængsel på en pulterkammerdør, som forfatteren (og tegneren) påviser stammer fra et af de ryddede stolestader i Vor Frelzers kirke. Undersøgelserne som helhed havde fortjent en bredere skildring og et rigere billedstof.

Frederiksborg Slot og Frederiksborg Have. Tekst af Frederik Weilbach. Med Bidrag af Christian Elling og Niels Maare. (Nyt nordisk forlag). Et stateligt værk, men — på grund af kunstakademiets opmålingsplaner, der udgør en stor del af bindet — i et kedeligt og lidet handigt format. Af en række tidligere publikationer og en del nye oplysninger og nyfundne planer har Frederik Weilbach formet en læseværdig skildring af slottets og havens tilblivelse og skæbne gennem tiderne. Christian Elling har skrevet om de dekorative malerier på slottet, og Niels Maare har

skrevet en som det synes lidt for kortfattet redegørelse for slottets restaurering gennem de sidste år. Dette retfærdiggøres kun gennem denne forfatters tidligere publikationer om emnet, thi netop disse restaureringer og afdækninger giver mere end noget andet forståelsen af barokkens interiørkunst. På enkelte punkter burde de fotografiske illustrationer være ført å jour, og hvorfor har »Rosen« i billedteksterne fået tildelt det fade navn Maskeradesalen p. gr. af Plafondens maskeradescene).

Mogens Strunge: Absalon og Amager (Levin og Munksgaard). Strunge er ingen skolet historiker, men han er en ivrig samler og en livfuld fortæller. Han drager småsnakkende ud ad vejen, og hvis en sidevej interesserer ham, vandrer han ud ad den og har oftest ondt ved at komme ind på hovedvejen igen på nogenlunde anstændig vis. Hvad han har sat sig for at vise eller bevise, det skal bevises, og det udarter let til en kamp mod vejr møller. Et allerede tilintetgjort formentligt modargument hentes ind påny, for at det kan blive kastet ud med endnu større kraft. Hans form kan omtrent gives saledes: »Om dette skulde der egentlig stå meget mere interessant, men det vil jeg skrive om i en anden bog« eller »dette vil jeg ikke forklare her, det kommer i en af de bøger, jeg senere vil skrive og som jeg opregner bagi, men derimod vil jeg gøre et sidespring til noget helt andet og fortælle, at Danmarks nationalfarver oprindeligt var blå og gult, men dem overlod vi svenskerne, da vi selv fik Dannebrog«, og læserne fortsætter af sig selv »ja og vrøvl er det altsammen og uden forbindelse hverken med realiteter eller kulturhistorisk udviklingssæt for anvendelsen af farver i faner og i dragter«.

Mogens Strunge: De Thurah og hans Amagerbog fra 1758. Om Mesteren for vor Frelsers Taarn. (Levin og Munksgaard). I denne bog har forfatteren sparet lidt på kraften og krudtet. Til optrykket af nogle sider af »Amagerbogen« har han knyttet nogle personallhistoriske bidrag og enkelte andre oplysninger, navnlig som de ses fra Amager eller endog fra Taarnby kirketårn. Iøvrigt får læseren at vide, at Amagerbogens enkeltheder vil blive nærmere forklaret — i en senere bog. Det kan vist kaldes kædepublikation.

Jagtslottet Eremitagen i Jægersborg Dyrehave 1736—1936 (Berlingske forlag). Typografisk set kan denne bog vist uden modsigelse kaldes for årets smukkeste i dansk boghøst. 140 af trappe- rummets kakler, som i bogen påvises at være fremstillet 1734 på fajancefabrikken i St. Kongensgade, er meget raffineret anvendt som forsats, og papir, sats og billedgengivelser er i højeste klasse. Ove Bauditz, der døde inden bogen udkom, har skrevet stedets

og slottets historie. Stoffet er godt indsamlet og er behandlet i en behagelig kultiveret form. Af Haakon Spliids rige billedstof, der er samlet i et afsnit for sig, er navnlig detailtegningerne fortrinlig gjort. I interiørerne er skyggerne undertiden for dybe og forstyrrende derved helhedsindtrykket.

Laurits Pedersen: Gennem Helsingør (Nyt nordisk forlag). Bogen er nærmest beregnet som en topografisk ledetråd for helsingørerne selv og for byens danske gæster, men den er ikke blot blevet en turistbog af stor værdi, men en god håndbog i byens historie og topografi. Skulde ikke Laurits Pedersen med hans store viden om byen kunne gøre dette, hvem da — men at gøre det, så at bogen fuldt opfylder flere krav og holder mere end den lover, når man tager den i hånden, det er kunst! Der er ideer heri, som andre forfattere og forlag bør skrive sig bag øre. Se blot forfatterens fortrinlige bykort og deres morsomme anbringelse.

Arthur Fang: Sct. Jørgensbjerg. Roskilde 1937 (Erh. Flensborgs forlag. — Udgivet af Sct. Jørgensbjergs sogneråd og udsendt som årbog for 1936 af Historisk samfund for Københavns amt). Det er en diger bog til beskrivelse af et enkelt sogn, og dog erklærer forfatteren at emnet ikke er udtømt. Et lignende mærkeligt sogn findes heller ikke i Danmark. Det er delt i to adskilte dele af en købstad, med hvilken dets bymæssige bebyggelse på begge sider nu er smeltet sammen, det har rummet en kongeborg, et bispeslot, tre kirker, en »mild stiftelse« og et gods, der ejes af landets hovedstad, der her har skabt nordens største sidsygehospital. Det kan derfor ikke undre, at forfatteren har opgivet enhver teknisk opbyggen af sit arbejde, det være sig i kronologi eller andre sammenhængende skildringsformer. Men skildringen i korte træk af de to adskilte dele og af »Det gamle Bjerg«, der er blevet bogens altoverskyggende hovedkapitel, efterfulgt af en udredning af de sidste årtiers udvikling, er ikke blevet ringere deraf. Det er et omfattende og morsomt stof, der er indsamlet, og forfatterens sprog er letløbende og malende. Et rigt og meget morsomt billedstof virker hyggende i forbindelse med de mange skildringer af »Bjerget«s særprægede beboere.

F. Vestergaard: Bidrag til Ørslev Bys Historie fra 1728 til vore Dage (Eget forlag). Begynder øerne at komme med? Medens Jylland og ikke mindst Midt- og Sydjylland årlig har kunnet udsende hele rækker af hjemstavnsbøger og sognebeskrivelser, støttet af offervilje på stedet, har øerne hidtil holdt sig beskedent tilbage. Nu har i Præstø amt Ørslev sogns sparekasse og sogneråd støttet fremkomsten af denne bog, hvori forfatteren som indled-

ning skildrer agerbrugets opkomst og udvikling — på tre sider. Man har svært ved at tro, at det hele virkelig var så let og ligetil, som det fremgår heraf. Derefter følger en række vederhæftigt gengivne men ret tilfældige bidrag til sognets historie, men uden forsøg på en bearbejdelse af stoffet. Er disse cirkulærer, breve og kendelser i tungtflydende og tit vanskeligt forståeligt sprog ikke tung kost selv for sognets interesserede beboere? Forlanger disse virkelig ikke at få det omsat i klar nutidstale og bearbejdet, så at de ikke selv møjsommeligt skal arbejde sig frem til forståelse og sammenhæng? Eller *skal* historie være tung og manende ved sin tunghed som bibelsproget var for os i vore yngste år! Tænk, at højskolen har virket med sit »levende ord« i vort folk i så mange generationer. Man tror det knap.

C. C. Haugner: Nakskov Købstads Historie III (Nyt nordisk forlag). Som man i 2. bind af dette arbejde savnede fylde i behandlingen af tiden mellem 1750 og 1800, er der perioder inden for 3. binds enkelte afsnit, hvor man må spørge om årsagen til vitterlige lakuner. Dette kan dog kun i anden række lægges forfatteren til last. Når en rationel nedskæring af stoffet er nødvendig — og det er den altid, når man står over for en udgivelse — må der fremkomme bare pletter, som den, der i årevis har siddet med stoffet, enten ikke kan få øje på, eller som han har fremkaldt med vilje, fordi indholdet her efter hans mening ikke har samme interesse som det øvrige. At forfatteren standser sin skildring ved 1914 vil sikkert de fleste tilgive ham. Om han var standset før, ja helt ved år 1800, ligeledes — men skal en sådan bog sælges, vil folk have lov til at kigge lidt ind ad »egne vindeverrer«. Forfatteren har her udført et dygtigt arbejde og er forsigtigere i sin domfældelse over adskilligt end i de foregående bind. Naturligt er det også, at journalisten i disse afsnit ofte har måttet gå forud for historikeren. — Billedstoffet med underskrifter og noter er i dette bind som i de foregående det bedste, der endnu er fremkommet i en dansk købstadstopografi.

Laurits Maaløe: Assens gennem 700 Aar (Udg. af Historisk samfund for Odense og Assens amter. I kommission hos Hempelske bogh., Odense). Et flittigt, årelangt arbejde er sluttet med denne bog. Ingen der så og mærkede til forfatteren under hans studier var i tvivl om, at det vilde blive en grundig og måske lidt tør, saglig bog. Hvad det sidste angår tog man dog fejl. Forfatteren skriver livligt nok, men han må kæmpe med sit eget anlæg af bogen, hvori hver topografisk enhed, hver institution i afsnit for sig er ført op fra de ældste tider til vore dage. Herved taber både forfatteren selv og læseren overblikket over *byens historie*. Og

hvorfor har forfatteren ikke udnyttet det rige stof til købstadens historie, som ligger i Kancelliets brevbøger og andre trykte kilder, i langt højere grad end tilfældet er. Der findes hist og her nogle misforståelser, som når der skrives, at der efter 1719 ikke var nogen kirurg, men kun bartskeerere i byen, og der anvendes nu og da forældede ord og vendinger i den moderne stil, som når der skrives opgaver i stedet for opgifter (pag. 143) o. l., men som helhed er det en god og velunderbygget skildring af købstaden. For den, der søger oplysninger af særlig art, er den let at finde sig tilrette i, og yderligere er den forsynet med et godt navne- og sagregister.

Jydske Købstæder. Arkitektur og Kultur. Tekst af Harry Søiberg, H. Zangenberg og Helge Søgaard. Tegninger af Hakon Spliid. (Jespersen og Pio). I hovedsagen er det Zangenberg og Søgaard, der har leveret teksten, idet den første skriver om byplaner og gamle bygninger, den sidste om byernes kulturhistorie. Begge har leveret fortrinlige oversigtsartikler, men hos dem begge volder det anstrængelse at fremdrage de særlig *gydske* træk. På flere områder giver de blankt op. Zangenberg har skrevet en interessant udredning af købstædernes byplaner, som i hvert fald kan give anledning til en diskussion om dette emne, men over for arkitekturen holder han sig beskedent tilbage. »Man kunde selvfølgelig finde adskillige Fællestræk ved en Sammenligning fra By til By mellem Bygninger fra samme Tidsalder, men lige saa ofte havde Husene dog faaet et vist Præg, der var særegent og karakteristisk for den By, hvori de var blevet rejst«. Mon Zangenberg ikke selv har følt, at det, han skitserer i denne ene Sætning, hvormed læseren spises af, netop var det man ønskede. At noget sådant ikke lå i bogens plan gælder ikke med den titel og det anlæg, som er blevet givet denne. Med al respekt for Søgaards vederhæftige kapitel om bindingsværket må det dog siges, at han hverken er arkitekt eller arkitekturhistoriker af et sådant format, at han formåede at tage den opgave op, som Zangenberg af en eller anden grund lod ligge. Han har i et og alt holdt sig til bindingsværket, men dette alene gør ikke fyldest over for de forventninger, hvormed man tager bogen i hånden. Dygtigt har Søgaard løst opgaven med på så få sider at give et overblik over købstædernes kulturelle historie. De benyttede eksempler og det tilknyttede billedstof er så *gydsk* som det kan være.

Den, der har ansvaret for bogens planlægning, bærer også ansvaret for den fremsatte kritik, der måske havde fået en anden form, om der i et forord var blevet anført, hvad der står som en lille oplysning under de første noter: at teksten kun er tænkt

som baggrund for det udmærkede billedmateriale, som Haakon Spliid har leveret. Men er der »især lagt Vægt paa at fremdrage Begivenheder og Tildragelser, som kan supplere det Indtryk, Billederne giver om Livet og Kulturen i ældre Tider i de jyske Byer«, finder i alt fald anmelderen, at dette billedstof *netop* opfordrer til et overblik over jyske købstæders arkitektur, fuldt så meget som de iøvrigt interessante byplanstudier.

C. Klitgaard: Vendsysselske Veje. Fra Middelalderen til ca. 1860. (Sigettys Boghandel, Hjørring). Landevejsstudierne begynder at tage fart. Nye kulturhistoriske og topografisk-historiske billeder dukker frem, og mosaikken, der skaber hjemstavnsfølelsen, faar dybere perspektiv derved. Som saa meget andet, kan vejenes historie betragtes under forskellige synsvinkler. Hugo Matthiessen har i sine bøger derom vist os en, Carl Klitgaard præsenterer os for en anden. Den er jordbunden og næsten materiel i forhold til Matthiessen. Vandreren fra Nørre Sundby ud ad de vendsysselske veje, er han nøgtern som faa. Ikke den mindste manglende planke i en bro undgaar hans opmærksomhed, hans øje registrerer hver lille ændring fra han sidst befor vejen, og nægtes kan det ikke, at en del af de besværligheder, som tidligere tiders rejsende har udstaaet, overføres på læseren, så at han fornemmer dem som sine egne. Men interessant er vandringsen trods alt, og det gaar her som altid, naar man vandrer ud ad landeveje, at man oplever meget mere end vejen selv, ikke suset af de store kulturelle og historiske begivenheder, som når Matthiessen tager en ved hånd, men det har forfatteren heller ikke tilstræbt. Han har ønsket at give et pålideligt, nøgternt billede af, hvor slette vejene var lige op mod vor egen tid, og hvor store farer, den rejsende var udsat for. Med stor nøjagtighed har han udarbejdet kort over ældre og yngre vejstrækninger, men desværre er kortene saa småt gengivet, at man med blotte øjne har vanskeligt ved under læsningen at følge ruterne.

Hugo Matthiessen: Limfjorden. Fortøninger og Strejfllys (Gyldendal). Når Matthiessen skriver et kapitel som »Fjorden rundt« og derefter gennemgar den historie, der knytter sig dertil, den færdsel, der har fundet sted over den paa de smalleste steder, de mennesker, der har levet ved dens bredder, og den værdi, fjorden har haft for deres liv, kultur og levesæt, maa selv den, der før har følt sig stedkendt ved fjordens bredder, forbavsnes over, hvad denne kringledede strøm er og har været. Gennem forfatterens øjne ser man det hele i sammenhæng og udvikling, og man fatter dybere end nogensinde før, at Limfjorden er en verden for sig, en Amazonflod i mindre stil, men med lige så mange overraskelser

som denne i sit gem. Har man nogensinde krydset op ad fjorden mellem lave strandenge, rundet en pynt, en lerklint, kender man fryden ved at mætte sit øje med det helt nye indtryk, der pludselig byder sig til, men man er ikke, som efter læsningen af denne bog, klar over, at man ved at vade i land er kommet til en helt anden egn med andre sæder, skikke og levevilkår, og heller ikke, at man ved at runde næste pynt og f. eks. lande på modsat bred kommer til et helt nyt land, hvor selv sproget kan volde vanskelighed efter det, øret hidtil har vænnet sig til. Før blot en menneskealder siden kunde man gøre en hel Niels Klim'sk rejse til fremmede stater ved at sejle fra Hals barre til Agger og besøge kysterne. Nu udjævner jernbaner og automobiler forskellene, men forfatteren har fæstnet billederne, så at man ser og fornemmer dem og glæder sig over denne særlige form for dansk kulturhistorie, skrevet af en forsker, der ikke kan sættes i klasse med nogen som helst anden på dette og lignende områder.

Kr. Isager: Skeletfundene ved Æm Kloster (Levin og Munksgaard). Det er ikke så meget det lille afsnit om klosterfundamenterne, der interesserer i denne bog, thi deres historie var kendt forud. Derimod får man gennem dr. Isagers undersøgelser klostret befolket, og heri er der noget nyt, som hidtil har været forbeholdt en snævrere kreds. Man bliver bekendt med den tapre abbed Jens, der i 1246 forfulgte hesterøverne og blev såret i venstre arm, så at han tre år senere måtte trække sig tilbage fra sin ledende stilling, ødelagt af smerter efter læsionen. Vi lærer biskop Peder Elavson at kende, den høje prælat med det karakterfulde, brede ansigt, som i sin høje alder led af leddegigt og en stiv hals. Og vi fornemmer hele den øvrige klosterbesætning, lærde og læge, i deres daglige liv. Mest hører vi om deres svagheder, men gennem forfatterens patologiske undersøgelser får man meddelt et kulturbillede af høj værdi. Her er atter et nyt studieområde, der hjælper med til at gøre fortiden levende for os.

Salomon J. Frifelt og T. Tobiassen Kragelund: Teglstensbrokker i en Plovfure (Gyldendal). En fortrinlig titel til en topografisk eller arkæologisk bog, absolut for god til de elskværdige, men meget beskedne bidrag til en vestjydsk hjemstavns historie. Bogens husmandsagtige karakter forøges af nogle almanaktegninger: Margrethe von Rosenørn, der i 1777 sad i riddersalen på Kjærgaard, har haft den mærkelige idé at tage sin tip-tip-oldemors kjole på, der i næsten 200 år må have hvilet i kisten, medens den første selvejer i Kragelund, der stedes for hende, har iført sig en ubestemmelig karnevalsdragt og ladet sin gode bondekiol blive hjemme.

H. K. Kristensen: Ovtrup Sogn i Vester Horne Herred. Udgivet af Historisk Udvalg for Ovtrup Sogn. Varde 1935. — Den jydsk og ikke mindst den sydjydske kærlighed til hjemstavnen manifesterer sig stadig. Et historisk udvalg i et enkelt sogn har formået i løbet af få år at få udgivet en bog på næsten 500 sider, der detailleret skildrer arhundreders liv på denne plet af Danmarks jord, og en i sådant arbejde rutineret mand som H. K. Kristensen har skrevet den, så at det hele får liv og værdi. Et »kapitel-citat« fra Hans Währlins »Boken om Skane« viser, at forfatterens synsfelt i topografien ikke er snævert, og dette dokumenterer sig også i hans behandling af bogens stof. Et særlig stort arbejde har han nedlagt i gårdbeskrivelserne, der ofte føres tilbage til 14- og 1500-tallet. Det må være en fryd for hver ejer af en sådan gard, og det er noget sådant, der gør hjemstavnfølelsen stærk og vækker interessen for det, der ligger over det daglige stræb.

J. Heltoft: Kongehøjene og Runestene i Jelling (Reitzel). En tidligere udgivet turistbeskrivelse er blevet omredigeret, saa at den med sine billeder og kort ogsaa kan anvendes under historisk læsning i skolerne. At føre netop de til Jelling knyttede stridspunkter ind i undervisningen kan vel synes umiddelbart risikabelt, men det lille hefte er virkelig en god orientering i sagen. Der findes et fortrinligt og meget oplysende kort over byen og dens markjorder med tilhørende navne.

Arnold Hansen: Kolding Løve Apotek gennem 350 Aar. Udgivet af N. P. Nielsen. (V. Schæffers forlag, Kolding 1935). Løveapoteket i Kolding er et af Landets ældste, og ved det rige stof, der er indsamlet til beskrivelsen af de skiftende apotekeres liv og levned, er ikke blot apotekets historie blevet klarlagt, men det er blevet placeret godt i købstadens historie. Dets arkiv findes i privateje på Koldinghus, og af de righoldige noter fremgår det, at forfatteren har haft god hjælp i en række forstudier til apotekets historie, som I. O. Brandorff har gjort. Billedstoffet er velvalgt og oplysende.

Søren Alkærsig: Vejen Sogn i Malt Herred I (Udgivet af et Udvalg. Vejen 1936). Ud fra en skotsk hjemstavnforskners ord om, at en by ikke blot er et sted i rummet, men et drama i tiden, har Alkærsig skrevet om Vejen sogn, således som han for få år siden skrev om Askov, blot synes hans vingefang at være blevet endnu større og hans sikkerhed tit forbløffende for en lægmand. Ikke blot er stoffet godt indsamlet og dygtig behandlet, men bogen er overordentlig velskrevet. Af en ikke stedkendt læser den med velbehag, fordi man allerede fra de første sider mærker, at denne forfatter arbejder med sit stof, til det er blevet levende for ham

og ikke giver det fra sig, før det har faet lødighed ved fjernelse af alle slagger. Mere end de fleste steder ser man her, at øjet ikke er nok for en topografisk skildrer, der må hjerte til, og det har denne forfatter. Det bliver en smuk bog, når den ad åre er afsluttet.

Otto Smith og Victor Hermansen: Ribe Bys Historie 1730—1820 I (Nyt nordisk forlag). I fortsættelse af den i 1929 udkomne Ribe bys historie fra 1660 til 1730 er nu udkommet første halvbind af perioden fra 1730 til 1820. Dette halvbind, der er skrevet af Otto Smith, behandler byens administration og det borgerlige liv med hovedvægten lagt på næringslivet, medens Victor Hermansen i et følgende halvbind vil behandle alt hvad der knytter sig til kirker, skoler og fattigvæsen inden for det samme tidsafsnit.

Ludvig Andresen: Zweihundert Jahre Waisenhaus in Tondern 1735—1935. (Verlag Gustav Rothe, Tondern). Den lille sirlige bog er et godt bidrag til såvel selve byen Tønders som til de humane institutioners historie i Slesvig og til pietismens indtrængen i Danmark overhovedet. Særlig bemærkelsesværdig er den snævre forbindelse mellem børneforsorgen, skolevæsenet og forlagsvirksomheden ved det i vejsenhuset oprettede trykkeri. Dette sidste fik ikke sine forlagsprivilegier fornyet i den præjisiske periode, og efter byens tilbagevenden til Danmark har nye sociale love fuldstændig ændret baggrunden for den gamle stiftelses virksomhed — netop ved 200-året for dens oprettelse efter den store brand, der lagde så meget af byen øde.

Fra *Tidsskriftlitteraturen* og periodiske publikationer kan nævnes følgende historisk-topografiske høst:

Fra *København* er H. U. Ramsing (Staden København og dens borgere) gennem nogle studier over Sct. Clemens sogn kommet ind på betragtninger over *stadens ældste kirkehistorie*. I 1370'erne fandtes der i selve København 5 og på Amager 3 kirker. Af disse sidste var Taarnby kirke den ældste og ikke identisk med Borgby kirke, som var Ladegaardens kirke. — I 200-året (1935) for *det Harboeske enkefruekloster* i Stormgade 14 har Erik Rode udarbejdet en beskrivelse af klostrets grund, bygninger og formue og dertil føjet personallistoriske oplysninger om stifterinden og om en del andre til klostret knyttede personer. — Victor Krohn er i sine *Kastels-studier* nået frem til bygningen »Loppeteatret«, det gamle eksercerhus af træ, der begyndte sin tilværelse som Vauxhallsbygning paa Vesterbro i 1800'ernes begyndelse og som efter flytningen til kastellet fik en meget broget militær tilværelse.

— *Christian IV's bryghus*, der med sit mægtige teglstenstag forlener partiet om Frederiksholms kanal med en egen skønhed, rummer i sin tilblivelseshistorie mange gåder. Charles Christensen har forsøgt at nå et stykke videre frem med at råde dens runer, men til et endeligt resultat når man neppe, før bygningen engang — forhåbentlig inden alt for længe — bliver underkastet den gennemgribende restaurering, som den ærligt fortjener. — Otto Smith har gjort rede for den del af *fæstningsglaciets historie* uden for Vesterport, som kom til at rumme Tivoli, Kongens klub og en del private og kommunale virksomheder. — I spørgsmålet om, hvorvidt gadenavnet er *Rigensgade* eller *Rygensgade* slaar A. Frømhøjs fast, at det første er det rigtige, og at københavnernes stød på første stavelse er en sen udformning. Det er rigets gade, der er tale om!

Af artikler fra *Nordsjælland* findes af N. Nielsen en kort oversigt over *Tisvilde jøgedgaards historie* gennem 175 år (Frederiksborg amt). — En offentliggørelse af pengeuddelingen fra *Sct. Helene kildes* blok (af Erh. Quistgaard) fra årene 1666 til 1782 giver en del bidrag til amtets historie. — Anders Uhrskov beretter om udgravningen af *Ebelholt kloster*, der paabegyndtes af interesserede folk på egnen og fortsattes af nationalmuseet ved Arkitekt C. G. Schultz, efter at arealet var blevet erhvervet af Frederiksborg amts spare og laanekasse, som skænkede det til nationalmuseet. Således har atter lokalt initiativ og offervillighed på en egn givet stødet til interessante udgravninger, som nationalmuseet med sine sparsomme bevillinger havde maattet lade ligge, hvis ikke denne hjælp var blevet ydet. — H. C. Terslin har (Fra det gl. Gilleleje) offentliggjort en gammel remse, der på en ikke altfor respektfuld måde omtaler en række lokaliteter i *Gillelejes* omegn og har yderligere kommenteret den. Desuden omtaler han sammesteds en række grave langs stranden, hvor i tidens løb strandvaskere er blevet stedt til hvile.

Otto Smith og Albert Thomsen har i to af hinanden uafhængige artikler (Fra Holbæk amt) og ud fra hver sit synspunkt behandlet *Holbæks* grundplan, idet sidstnævnte har taget sit udgangspunkt i kortet til Resens atlas, medens den første ad hypotetisk vej har søgt at klarlægge byens opkomst og ældste udvikling. I samme hefte har J. Sørensen givet en på erindringer bygget skildring af Holbæk i slutningen af forrige århundrede. — C. M. Smidt har redegjort for de seneste undersøgelser vedrørende *Kalundborgs befæstning* (Fra Nationalmuseets arbejdsmark). Af pengemangel har det taget 25 år at nå så vidt med undersøgelser

og restaureringer af de sidste rester af Esbern Snares borg, og endnu er der ikke skaffet penge til sikring af de betydelige fund. Et interessant bybefæstningsanlæg er nu helt klarlagt og vises i en rekonstruktionstegning: Øvrebyen omgivet af mure med tårne og af vand fra Munkesøen i gravene, dertil i vest og i øst forborge, hvoraf sidstnævnte var selve slottet, og disse mindre afsnit ligeledes omgivet af vand. Slottets rester ligger nu gemt under brosten og huse, men er tidligere blevet undersøgt ved grundgravninger, nu har vestre forborg i Lindevænget fået sine grundmure afdækket og undersøgt. — Uafhængigt heraf, men som et meget interessant supplement hertil har Henrik Larsen (i Fra Holbæk amt) offentliggjort en række arkivalske studier over Kalundborgs opståen og ældste historie. Af brud med tidligere opfattelse kan nævnes, at han påviser, at Kordilgaden må have fået sit navn af Kor-dal, idet dalen må være den, der ligger mellem Sct. Olai kirkegård og Møllebakken. Desuden understreger han, at Kordel oprindeligt betegnede en hel bydel og ikke blot en gade. Desuden har forfatteren konstrueret et kort over byens marker og dens nærmeste omgivelser. — I samme hefte som sidstnævnte artikel har P. Olsen skildret *Algestrup* i Asmindrup sogn, »en torpby i en torpegn«, og Hans Ellekilde har samlet, hvad den oldnordiske digtning fortæller om *Samsø*.

[»Fra Præstø Amt«, »Fra Sorø Amt« og »Bornholmske Samlinger« er ikke modtaget ved redaktionens slutning].

Poul Nørlund har givet en foreløbig beskrivelse af hvad der hidtil er fremdraget af *Trelleborg* ved Slagelse (Fra Nationalmuseets arbejdsmark). I gafflen hvor Vaarbyaa og Tudeaa løber sammen ligger en ringformet vold, som længe har været kendt. Man har hidtil troet, at det drejede sig om en af de sædvanlige ældgamle tilflugtsborge for folk og fæ, men afdækninger og undersøgelser har nu vist, at man står over for en efter de strengeste geometriske principper anlagt borg, der indtil videre må antages at være en militærlejr fra vikingetiden. Ganske forbløffende er husenes form, hvortil der ikke er fundet mage noget andet sted i Europa, skønt selve anlægget må være blevet til under indflydelse fra syd.

Jan Steenberg har skrevet om de på *Lolland* kendte korbuekrucifikser (Lolland-Falsters årbøger). — C. Strandgaard har beskrevet *Stubbekøbing* kirke og dens nærmeste omgivelser: kirkegården og kirkeboderne. — Frederik Grejsen har nedskrevet sine erindringer fra *Rødby*. Ved udtørringen af Rødby fjord er der gjort et interessant fund, som C. G. Schultz har undersøgt

og beskrevet, nemlig en langstrakt pælespærring. Forfatteren har gjort rede for alt, hvad fundet i sig selv kan berette, og har dernæst forsøgt gennem undersøgelser af den gamle kystlinies ændringer at konstatere, hvortil pæleværket har været anvendt. Det viser sig at dreje sig om en middelaldersikring af sejlløbet gennem Homindes vestre arm, muligvis en sikkerhedsforanstaltning rettet mod venderne.

Kr. Taarup har givet en skildring af »Carolinekilde« i Paarup Sogn nær Odense såvel i dens periode som helligkilde i »Bispens lund« som i dens romantiske periode i begyndelsen af forrige århundrede samt fremhævet dens betydning som samlingssted ved folkefester. (Odense og Assens amter). — Christine Reimer fælder som så mange andre en tåre over vore gamle landevejskroers ublide skæbne både i virkeligheden og i litteraturen. Til hjælp for den fremtidige forsker offentliggør hun et auktionskatalog fra 1831, da *Gribsvad* kro mellem Middelfart og Nyborg blev solgt. — G. Rosenberg har redegjort for udgravningsresultaterne fra det højsatte vikingeskib ved *Ladby* nær Kerteminde fjord (Fra Nationalmuseets arbejdsmark). — J. C. A. Carlsen-Skiødt har skrevet om fortidsfund og stednavne i *Kerte* sogn samt om gårde i samme sogn (Fynsk hjemstavn 1937).

Mogens Mackeprang har berettet om det interessante indhold af en grav fra romersk jernalder i *Brænde-Lydinge* sogn nordøst for Brahe-Trolleborg i Svendborg amt. Særlig bemærkelsesværdig var indholdet af et træskrin med amuletter og undergørende planter. Fundet er indlemmet i Fyns stifts museum. (Fra Nationalmuseets arbejdsmark).

I *Jydske Samlinger* er et hefte på næsten halvfjerde hundrede sider ganske helliget en afhandling om de gamle retskredse i *Jylland*. I et indledende afsnit har forfatteren, Mogens Lebeck, fremsat nogle almindelige betragtninger over syssel, herred og birk, og når man har vænnet sig til de undertiden meget mærkelige sætningsforbindelser og ordstillinger, er der her et rigt stof til både eftertanke og indsigelse. Et kort over tingenes grænser og kongelevs områder er virkelig værdifuldt, så må forfatteren iøvrigt selv stå til ansvar over for lokalhistoriske forskere for sin anbringelse af virkelig stedfæstede eller formodede tingsteder. I næste afsnit er optrykt de jyske landsdommeres betænkning af 1687 angående retskredsenes reduktion, et dokument af overordentlig stor historisk-topografisk værdi, som enhver fremtidig forsker vil søge til. Endelig har forfatteren i sidste afsnit om de enkelte retskredse samlet en fyldig række oplysninger, der ligeledes i

fremtiden vil blive brugt som en virkelig god håndbog i en række topografiske spørgsmål, og hvori spørgsmålet om tingstederne yderligere underbygges ved henvisninger til en række kilder. — Til belysning af oldtidens bebyggelsesforhold i Jylland under en bestemt synsvinkel: tilstedeværelsen af jernmalme, har Gudmund Hatt i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie offentliggjort nogle nye iagttagelser vedrørende oldtidens jernudvinding dels fra *Tem* sogn ved Silkeborg, dels fra *Nørre Omme* sogn i Vestjylland og dels fra *Flade* sogn ved Frederikshavn.

Anton Jacobsens artikel om vandmøller i Vendsyssel er fortsat og afsluttet med det afsnit, som forfatteren selv nåede at behandle: *Dronninglund* herred. — C. Klitgaard har skrevet *Stenbjerggaards* ældre historie (Børglum sogn). — Theofil Nielsen har skrevet om *Hirsholmene*, den lille øgruppe nordøst for Frederikshavn, og J. Carl Christensen har offentliggjort præsten Morten Bechmanns beskrivelse af *Læsø* fra 1755. — Erik Horskjær har beskrevet *Vendsyssels* klokker og P. Rønn Christensen *Kokkedal* i Torslev sogn. J. S. Vanggaard har skrevet om Vandsted og Vanggaard i St. Hans sogn, Vennebjerg herred, med gode oversigtskort over jorderne. (Alt i Vendsysselske årbøger).

Henrik Larsen har skildret et »Vesterhavs-sogn«, *Lodbjerg* (Thisted amt), medens P. Rønn-Christensen ved at skrive om adelspersoner og selvejerbønder i *Vester Han herred* fra 1537—1660 også har givet en del bidrag til dets topografiske historie. N. Sodbergs uddrag af kirkebøgerne fra herredet er fortsat (og sluttet?).

Chr. Jørgensen har fortsat sine fortrinlige undersøgelser af det »underjordiske« *Aalborg* (Fra Himmerland og Kjær herreder). Opdagelserne er ikke så epokegørende som de, der i første omgang afstak grænserne for den ældste købstadsbefæstning, men der er dog gjort meget bemærkelsesværdige iagttagelser. Bl. a. konstateres det, at den øst—vestlige strandvold, der skulde være årsagen til byens opståen netop paa dette sted, slet ikke eksisterer, noget der kun kan glæde anmelderen, der altid har anset linien Algade—Bredegade for at være af nyere oprindelse. Hertil kommer beretninger om fund fra de ældste fiskerlejer på stedet, om gammel brolægning, supplerende fund af befæstningen ved Vesterport o. m. m., altsammen stof, der ved tid og lejlighed i forbindelse med nye fund vil være med til at bygge det ældste Aalborg op. — Kr. Værnfelts beskrivelse af øen *Egholm* i Limfjorden er fortsat med gårdenes historie og med det kirkelige og verdslige styre af øen. — Th. Johansen har fortsat (eller sluttet?)

den slags oplyser redaktionerne desværre meget sjældent) sin *Aarestrups* historie. Beskrivelsen er god, men så fyldig, at forfatteren føler det nødvendigt at meddele, at der en nat i 1735 blev stjålet to sengs klæder paa Torstedlund. — I *Borremose* i Vesthimmerland er der fundet en holm, som man for ca. 2000 år siden udbedrede til tilflugtssted for egnens beboere under fjendtligt overfald. Johannes Brøndsted har (i »Arbejdsmarken«) skrevet om de indledende undersøgelser, der er foretaget, og som har afdækket den stensatte vej ud til holmen samt dennes befæstningsanlæg; vold og grav. Selv den kimbriske ingeniørs målestok er kommet for dagens lys.

I M. Brandts skildringer (i Skivebogen) af »egns personer« fra reformationen er der kun meget lidt, der virkelig er knyttet til egnen. Der er dog en beskrivelse af de interessante trætavler i *Højslev* kirke, Fjends herred. Det er »gravsten«, hvoraf den ene, nu meget utydelige, henføres til kirkens sidste katolske præst, Ib Jensen, medens den anden, endnu læselige, har været lagt over hans søn og efterfølger i kaldet, der døde 1591.

Som bidrag til *Holstebro* historie har Johan Hvidtfeldt skrevet en artikel om byens markeder før år 1700 med mange gode positive oplysninger. Det må være en lapsus, når forfatteren som indledning skriver: Næsten alle danske købstæder skylder handelen deres oprindelse! En købstad kan *kun* opstå af handel, eller som H. U. Ramsing og Vilh. Marstrand udtrykker det i deres Horsensstrid: Uden købmænd, ingen købstad. — A. Tang Barfod har offentliggjort et foredrag om *Nørre Vosborg* og dens ejere gennem 600 år. — Esbern Jespersen har på sin djærve måde meddelt nogle træk af *Vind* præstegårds historie. — Fra *Olstrup* sogn, Bølling herred, har Therkel Mathiassen berettet om tre interessante høje med grave fra Megalithkulturen, to med Dyssekamre uden store overliggere og en med jordgrave (Aarbøger for nord. oldkynd. og hist.).

Om *Aarhus* har R. Berg afsluttet en gennem flere hefter fortsat beskrivelse af byen i treserne og halvfjerdserne af forrige århundrede. Den behandler mere det borgerlige liv end den egentlige topografi (Aarhus stift). — Diskussionen om *Horsens'* tilblivelse og ældste topografi har bl. a. ført de stridende parter ind på spørgsmål af stor almen interesse, nemlig baggrunden for vore købstæders opkomst. Medens H. U. Ramsing giver privilegerede købmandsgilder den fremtrædende rolle ved købstædernes anlæg, står Vilh. Marstrand efter anmelderens opfattelse på en del solidere grundlag ved at hævde, at købstæderne er groet op på de for handel bekvemteste steder. — P. Ladefoged har givet en ind-

gående beskrivelse af udskiftningen af *Lyngaa* by i Sabro herred o. 1802. — Niels Kristensen har skrevet nogle bidrag til skolerens historie i *Galten* og *Støvring*. — Therkel Mathiassen har med sine hjælpere foretaget en systematisk gennemgang af hele *Gudenaalomraadet*, hvor der fandtes ialt 138 virkelige bopladser af dem, der er blevet karakteriseret gennem Gudenaakulturen, i alder liggende mellem Mulleruptiden og Køkkenmøddingtiden, d. v. s. ca. 5000 før vor tidsregning og med tilknytning sydpå (»Arbejdsmarken«).

Den geologiske tilblivelse af landskabet fra Kaløvig til Horsens fjord, fra Kattegat til Heden har Mathias Møller behandlet i en artikel i »Østjydsk Hjemstavns« (Vor Hjemstavns tilblivelse), medens J. Kr. Findal har beskrevet *Aarhus Aa* fra dens udspring i Astrup sogn til dens indtræden i Aarhusdalen. I samme tidsskrift findes en tabellarisk oversigt fra 1769—1935 over *folkemængden* i de østjydske købstæder fra Randers til Horsens og i landsognene fra 1769—1930. Povl R. Povlsen har skrevet om hedeopdyrking ved *Frijsenborg* og R. P. Randløv om stednavne i *Taaning* sogn, medens Kristian Hald har behandlet stednavnene i *Øster-Lisbjerg herred*. — Det topografiske Indhold af de to første hefter af »Skildringer af Hads Herreds Historie« knytter sig for størstedelen til *Odder* (f. eks. kroen og kirken) eller *Rathlousdal* (parken), men der findes også artikler om det holstenske hus paa *Gyllingnæs* og om et brøndfund fra udgravningen af voldstedet *Bjørnkjær*.

Af *Vejle* apotek har Arnold Hansen givet en indgående beskrivelse fra 1783, da apotekerken madam Mühlensteth døde. Det er i hovedsagen skiftet efter hende, der har været kilde til beskrivelsen. — Reformert kirke i *Fredericia* har fået sin portal fra 1735 tilbage. P. Honoré fortæller om, hvordan den forsvandt og hvordan den kom tilbage. — Et lille billede af, hvorledes *Fredericia* så ud i 1772 får man af et brev fra rytterofficeren grev C. W. Ahlefeldt, som K. C. Rockstroh har offentliggjort (altsammen i »Fra Vejle amt«).

N. C. Hansen har skrevet en række betragtninger over navnet *Varde*s fremkomst (Fra Ribe amt), og C. Lindberg Nielsen har drevet undersøgelser angående *Vardehus'* plads og er kommet til det resultat, at et ældre anlæg har ligget nogenlunde midt i *Vardegaards* marker samt at det i 1439 ødelagte *Vardehus* fra ca. 1300 har ligget på *Lastebanken*. — Fra *Ølgod* sogn har H. Øllgaard skrevet om en række oldtidslevninger: en boplads fra den yngre stenalder, to stykker stenlagt vejbane gemt under heden og rime-ligvis stammende fra grænsen mellem oldtid og middelalder, og

endelig en opgravet døbefont og et stenalterbord med relikviemmemme. — Søren Alkærsig beretter om en undersøgelse af den såkaldte Frederik Munks lejr i *Aastrup* og af voldene i *Klelund* og har godtgjort, at begge er flyvesandsvolde, muligvis opstået o. 1684. — M. A. Ebbesen har givet en oversigt over udstykningen i Ribe amt gennem de sidste 25 år. — I tilslutning til tidligere års undersøgelser vedrørende jernudvinding har Jens Chr. Frederiksen berettet om nogle jerngruber og en gårdtomt i *Lintrup* i Malt herred.

H. Zangenberg har opmålt og beskrevet en gård på *Rømø*, der med sin særlige indretning og sine lågestøtter ved indgangen er en fortrinlig repræsentant for øens sømandskultur («Arbejdsmarken«).

Otto Smith.

En Bemærkning til Kaptejn Smiths Kritik af C. J. T. Thomsens Realregister, Fortid og Nutid XI, 70—71.

Det ligger i Sagens Natur, at Aarhus Stifts Aarbøger ikke kunde udgive Overretssagfører Thomsens Realregister til Aarhus Bys Skøde- og Panteprotokoller 1683—95 under et, men af Hensyn til Aarbøgernes andre Opgaver maatte trykke et Afsnit hvert Aar.

En Følge af denne Udgivelsesmaade er, at Forfatteren under sit fortsatte Arbejde kan finde Stof om Ejendomme, der tidligere er behandlet.

Om disse nye Oplysninger skriver Forfatteren i Aarbogen 1934, S. 25: »Da jeg stadig gennemgaar nye Arkivalier, vil disses Oplysninger m. H. t. tidligere behandlede Ejendomme for at lette Oversigten fremkomme samlede som et Tillæg«.

Vi kan ikke se, at der er Grund til at rette Bebrejdelser til Redaktionsudvalg og Forfatter og raade os til at gøre det, vi allerede havde besluttet og meddelt Læserne: at udgive et Tillæg til Slut.

Mon der ikke altid vil blive Anledning til at meddele et Tillæg til Arbejder af den Art og det Omfang, naar de maa udgives hæftevis.

Ejler Haugsted.

Fra Historisk Fællesforenings møder gennem 20 år mindes jeg, at jeg flere gange har drøftet redaktionsproblemer med hr. Ejler Haugsted. Jeg skulde gerne gøre det også skriftligt, om pladsen tillod det. Der findes jo dog årbogsredaktioner, der over for vigtige opgaver fraviger deres udgivelsesform. Jeg regner denne udgivelse for så interessant, at jeg i et redaktionsudvalg

vilde have kæmpet som en løve for at få det færdige manuskript udgivet i sammenhæng. Derved undgaas for alle interesserede det ubehag og det tidstab, som må og skal fremkaldes, når man skal opsoøge stoffet, der er fordelt over flere bind, og hvor man endda ikke kan vente at finde de oplysninger samlet på eet sted, som virkelig hører sammen. Dette set fra det redaktionelle standpunkt. Hvad materialet angår kun dette: Jeg har selv i over ti år arbejdet med et tilsvarende stof fra en købstad, der langtfra har den almene interesse og den topografiske kapacitet som Aarhus har. Med min gode vilje kommer dette arbejde ikke i trykken, så længe jeg kan øjne arkivalier, som bør gennemgås.

Otto Smith.

Litteratur om Almuekultur og Folkeminder 1935.

I Bind XIX af Samlingsværket »Nordisk Kultur« (J. H. Schultz' Forlag 1935) behandles de nordiske Folks ikke-kirkelige Tro. Den ansete norske Forsker, Dr. *Nils Lid*, er Bindets Redaktør. Han har selv skrevet et stort Afsnit om magiske Forestillinger og Brug. I et følgende Afsnit skriver den danske Medarbejder, Dr. *F. Ohrt*, om Trylleformler, deres Anvendelse, Alder, Udbredelse og Overlevering. Og endelig i Slutningsafsnittet fremstiller Docent *C. W. von Sydow* i Lund i kort Oversigt, hvilke Slutninger, der kan drages af den vældige nordiske Folkeoverlevering — hvor Jylland er bedst repræsenteret — om overnaturlige Væsener, Dødetro m. m. Det er meget fængslende Læsning. Ganske vist er der ikke i Danmark mange Rester tilbage af den gamle Folketro, men det er alligevel af Betydning at vide Besked om, hvad det var, der optog Sindene ved Siden af Kirkens Forkyndelse. Værdifuldt er det at få en rationel Forklaring på mange af Folketroens Fænomener. Ikke mindst v. Sydow har talrige Oplysninger om Grundlaget for de forskellige Troforestillinger.

Et Oversigtsværk af en anden Art end Bindet »Folketro« i »Nordisk Kultur« er *Jan de Vries' Håndbog: »Altgermanische Religionsgeschichte«* Bd. I (Berlin und Leipzig 1935, 335 S., ill.), hvori man straks møder en Oversigt over Forskningens Historie vedrørende de gamle Germaners Religion. I en Række korte Kapitel meddeles så, hvad der vides om Germanernes Religion. Man hører om Religionen fra de ældste Tider til ind i Vikingetiden, om Kulturpåvirkning sydfra, om Kult, Ofringer, Præster, Gravriter o. m. m. Også religiøse Elementer i Agerbrugernes Tilværelse og i Familielivet, Magi, Naturdæmoner og adskilligt an-